

Libano kedras: istorinis ir kultūrinis Libano simbolis

ŠARŪNAS RINKEVIČIUS

Vilniaus universitetas, Azijos ir transkultūrinių tyrimų institutas
sarunas.rinkevicius@fsf.vu.lt

Libano kedras yra žinomiausias Libano simbolis, matomas įvairiose erdvėse Libane, o jo naudojimas toks platus, kad Libanas neretai sinonimiškai vadinamas „Kedrų žeme“. Šio straipsnio tikslas yra įvertinti Libano kedro istorinę ir kultūrinę reikšmę Libane bei įvertinti Libano kedro motyvų naudojimą moderniam diskurse Libane konstruojant modernų kolektyvinį maronitų identitetą. Straipsnis susideda iš keturių dalių. Pirmojoje dalyje įvertinamas herojinės praeities motyvų naudojimas formuojant moderniuosius nacionalinius simbolius. Antrojoje dalyje įvertinama istorinė ir kultūrinė Libano kedro reikšmė. Trečiojoje dalyje analizuojama XVI–XIX a. kelionių literatūra kaip Libano kedro atgimimo prielaida moderniajame diskurse. Ketvirtojoje dalyje analizuojama Libano kedro motyvo naudojimo reikšmė moderniam diskurse XX a. Libane. Straipsnyje teigiama, kad Libano kedras savo istorinę ir kultūrinę reikšmę įgijo dar senųjų regiono civilizacijų laikais, o XX a. šis motyvas buvo atgaivintas siekiant atrasti pamatinius Libano nacionalinio identiteto aspektus, atspindinčius Libano savitumą.

Esminiai žodžiai: Libano kedras, maronitai, nacionaliniai simboliai, Libano nacionalinis identitetas, Artimieji Rytai.

Įvadas

Žinomiausias rytinėje Viduržemio jūros pakrantėje esančio Libano simbolis yra Libano kedras¹, kurio motyvų panaudojimo

viešojoje erdvėje šioje valstybėje spektras yra labai platus ir įvairus: pavyzdžiui, paminėtinas Libano kedro vaizdavimas valstybės herbe, ant valstybinės vėliavos, nacionalinių avialinijų *the Middle East*

1 *Cedrus libani* (arab. ابل زرا 'arz Lubnāniyy) yra pušūnų augalų šeimai priklausanti medžio rūšis, paplitusi rytinėje Viduržemio jūros regiono dalyje – Libane, Sirijoje, Turkijoje. Senųjų civilizacijų laikais Libano kalnai buvo padengti Libano kedrais, tačiau istorijos eigoje beveik visi Libano kedro miškai buvo iškirsti dėl Libano kedro medienos aromato, grožio ir išskirtinio ilgaamžiškumo, todėl XX a. buvo išlikusios tik pavienės kadaise didžiulių Libano kedro miškų salelės kalnuotose Libano vietovėse aukštyje tarp 1400 ir 2000 metrų virš jūros lygio, įprastai

padengtos sniegu nuo gruodžio iki kovo mėnesio. XX a. viduryje buvo paskaičiuota, kad išlikę Libano kedro miškų fragmentai užima apie 2700 hektarų, galimai išlikus tik apie 400 medžių, todėl dar praėjusio amžiaus viduryje prasidėjo Libano kedrų sodinimas siekiant atkurti dalį miškų (Chaney, William R., Basbous, Malek, 1978: 119–123). Iš išlikusių miškų masyvų, žinomiausia vieta yra Kadiša slėnis ir šalia Bcharre miesto esantis miškas, kuris 1998 m. buvo įtrauktas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą, (Hepper 2001, 96), taip pat paminėtinas ir didesnis už Kadiša slėnį *Qannoubine* slėnis.

Airlines logotipe, Parlamento emblemoje bei ant nacionalinės valiutos monetų ir banknotų², 2005 m. protestai ir politinės transformacijos įgijo Kedro revoliucijos³ pavadinimą, kelios politinės partijos Libane savo pavadinimuose naudoja žodį kedras, aukščiausio lygio valstybinis apdovanojimas yra pavadintas Kedro Nacionalinio ordinu, taip pat egzistuoja daugybė šio motyvo panaudojimo atvejų Libane smulkesniu mastu. Todėl Libanas poetiškai neretai yra vadinamas *Kedry žeme*⁴.

Prielaidos tokiam gausiam Libano kedro motyvo naudojimui moderniam diskurse Libane susiformavo XX a. pirmojoje pusėje maronitų⁵ bendruomenės vystytos modernios kolektyvinio identiteto vizijos kontekste, kur ideologizuotas finikietišku motyvų naudojimas – finikizmas – buvo viena iš atraminių ašių siekiant įtvirtinti atsieto nuo Sirijos ir unikalaus Libano idėją panaudojant vieną pagrindinių finikiečių civilizacijos elementų – Libano kedrą – kuris tapo į modernųjį Libano naratyvą integruotu valstybės tapatumo simboliu⁶.

Vis tik, nepaisant to, kad Libano kedro reprezentacija yra reikšminga kultūrinės ir politinės aplinkos Libane dalis, darbų, kuriuose būtų išskirtinai analizuojamas šis klausimas, iš esmės nėra. Paminėtina kolektyvinė monografija *Cedrus Libani* (2001), kurioje pateikiama vertinga istorinė analizė apie Libano kedrą, tačiau šiame darbe nėra pateikiama įžvalgų apie Libano kedro kaip nacionalinio ir kultūrinio Libano simbolio naudojimą formuojant identitetą moderniais laikais. Kitą svarbų darbą parengė Nigel F. Hepper (2001), kurio straipsnyje *The Bsharre Cedars of Lebanon as seen by Travellers* įvertinami XVI–XVIII a. europiečių kelionių į Libaną užrašai ir juose pateikiami Libano kedro miškų aprašymai, tačiau ir šio darbo atveju nėra pateikiama referencijų į modernųjį diskursą. Justine Pasquier (2014) parengė straipsnį *La notion de paysage culturel a travers l'analyse de la codynamique patrimonialisation/protection: la vallee de Qadisha et la foret des Cedres de Dieu (Nord-Liban)*, kuriame analizuojamas Dievo Kedrų miškas Libane ir kultūrinė jo reikšmė, F. N. H. Al-Rawi and A. R. George (2014) parengė darbą *Back to the Cedar Forest: The Beginning and End of Tablet V of the Standard Babylonian Epic of Gilgameš* (2014), kuriame taip pat analizuojamas mitologinis Libano kedro motyvo aspektas, o Philipo K. Hitti darbe (1965) apie Libano istoriją pateikiamos nuorodos į Libano kedro reikšmę Biblijos laikais, tačiau šiuose darbuose taip pat nėra pateikiamas Libano

2 Naudojami ir šiandien. Plačiau susipažinti su informacija galima per šią interneto prieigą: <<https://www.bdl.gov.lb/banknotes.php>> (žiūrėta 2023 10 10).

3 Angl. Cedar Revolution, arab. *أزوال غروت* *thawrat al-arz*.

4 Angl. *Land of Cedars*

5 Maronitų bendruomenė susiformavo 5 a. kaip siriškosios krikščionybės atšaka ir dar 12 a. sudariusi uniją su Roma. Šiandien tai įtakingiausia Artimųjų Rytų krikščionių bendruomenė, sudaranti 22–27 proc. Libano populiacijos.

6 Šiame kontekste reikėtų paminėti, kad herojinės praeities motyvų integracija į modernųjį kolektyvinio identiteto naratyvą yra integrali modernaus kolektyvinio identiteto konstravimo dalis, kur iš herojinės praeities kylantys ir neretai su nacionaliniu mitu susiję istoriniai simboliai yra suvokiami kaip jungiamoji grandis tarp dabarties ir praeities,

paaikškinantys kaip tam tikra valstybė, tauta ar bendruomenė skiriasi nuo aplinkinių, todėl istoriniais motyvais paremta simbolizmo analizė suteikia galimybę įvertinti kultūrinį modernaus kolektyvinio identiteto vizijos kontekstą.

kedro panaudojimo moderniajame diskurse kontekstas.

Reikia pastebėti, kad nuorodų į Libano kedro motyvo naudojimą galima rasti darbuose, kurie nėra tiesiogiai skirti analizuoti moderniam šio simbolio naudojimui konstruojant modernų kolektyvinį identitetą Libane šį klausimą kontekstualiai aptariant darbuose, kuriuose analizuojama modernaus maronitų ir Libano identiteto raida. Šiame kontekste turėtų būti vertinami Francko Salameho (2010; 2011; 2015; 2020), Ashero Kaufmaon (2001; 2004) ir Basiliuso Bawardi (2016) darbai, kuriuose autoriai analizavo finikizmo diskursą, modernią maronitų mintį, modernią Libano ir maronitų istoriją. Be aukščiau paminėtų darbų, daugiau studijų, kuriuose atsiskleistų platesnė temos analizė arba būtų pateikiamos kontekstualios nuorodos į Libano kedro motyvo naudojimą moderniam diskurse ir kurie leistų pateikti platesnę šios temos analizę ir apibendrinimą, nėra parengta.

Šio straipsnio tikslas yra įvertinti Libano kedro istorinę ir kultūrinę reikšmę Libane bei įvertinti Libano kedro motyvų naudojimo moderniam diskurse Libane prielaidas bei priežastis. Straipsnis taip pat papildomas Karenos A. Cerulo (1993) ir Roberto T. Shatzo ir Howardo Lavine (2007) įžvalgomis apie modernųjį simbolizmą, Anthony D. Smith (2009) pastebėjimais apie teorinį etnosimbolizmo aspektą ir Duncalo Bello (2003) įžvalgomis apie simbolizmą konstruojant modernų kolektyvinį identitetą.

Straipsnį sudaro keturios dalys: pirmojoje dalyje įvertinamas praeities motyvų naudojimas moderniajame simbolizme konstruojant modernųjį kolektyvinį iden-

titetą; antrojoje dalyje įvertinama istorinė ir kultūrinė Libano kedro reikšmė ikimoderniais laikais; trečiojoje dalyje analizuojami Libano kedro aprašymai XVI–XIX a. keliautojų užrašuose; ketvirtojoje dalyje įvertinami Libano kedro naudojimo motyvai moderniam kontekste Libane.

Istorinių simbolių naudojimas formuojant modernius simbolius

Istorinių simbolių naudojimas yra modernaus kolektyvinio identiteto konstravimo diskurso dalis nuo pat garsiosios 1882 m. Ernesto Renano Sorbonos universitete skaitytos paskaitos *Qu'est-ce qu'une nation?*, o šiandien istorinė herojinė praeitis yra vienas iš esminių faktorių formuojant modernaus kolektyvinio identiteto viziją, kurioje ypatinga reikšmę įgyja simboliai, kadangi tiek individualūs, tiek kolektyviniai, tiek nacionaliniai, tiek ir transnacionaliniai identitetai yra reprodukuojami ir manifestuojami simboliškai⁷. Karenas A. Cerulo, vystydamas šią idėją, teigė, kad „nacionaliniai simboliai – ypač nacionaliniai himnai ir vėliavos – suteikia, veikiausiai, stipriausią, aiškiausią nacionalinio identiteto manifestaciją. Iš esmės, jie tarnauja kaip modernūs totamai (Durkheimio terminologijoje) – ženklai, kurie turi specialų santykį su tautomis, kurias jie reprezentuoja, atskirdami jas vieną nuo kitos ir nubrėždami jų identiteto ribas. [...] nacionaliniai simboliai projektuoja žinutę. Ši žinutė yra tikslinagai, kruopščiai konstruojama nacionalinių valstybių lyderiams sąmoningai pasiimant ir pasirenkant jų elementus.“⁸

7 Wodak 2012, 216.

8 Cerulo 1993, 244–245.

Nacionaliniai simboliai stimuliuoja nacionalinę identifikaciją apibrėždami tam tikrą bendruomenę ir suteikdami su ta bendruomene save siejantiems individams identifikacijos manifesto objektą, kurio reikšmė atsiskleidžia įvertinant, Benedikto Anderseono žodžiais tariant, *įsivaizduojamų* bendruomenių dydį, kurių nariai dėl bendruomenės dydžio gali turėti tiesioginį kontaktą tik su sąlyginai nedidele bendruomenės dalimi, todėl šiame kontekste nacionaliniai simboliai suteikia galimybę įkūnyti formuojamą bendruomenės identifikaciją ir, reprezentuoja šią bendruomenę kaip visumą bei leidžia iškomunikuoti identifikacinę žinutę⁹. Taigi herojinės praeities simbolių naudojimas modernaus kolektyvinio identiteto konstravime patenkina poreikį suformuoti simbolius modernioje bendruomenėje, kurie atspindėtų bendruomenės arba tautos kilmės mitą, sujungtų praeitį su dabartimi ir kaip vienijantis faktorius padėtų rasti bendrą pamatą gyventojams gyventi kartu tam tikroje bendruomenėje arba valstybėje.

Šiame kontekste svarbu paminėti, kad šie simboliai turi turėti faktinį pagrindimą istorijoje ir tam tikras kultūrinės prielaidas, kadangi simboliai taip pat reprezentuoja grupę laike ir erdvėje. Nacionaliniai simboliai referuoja į tam tikrą istorinį laikotarpį ir erdvę, kurį susieja su tam tikra modernia bendruomene, o ši kombinacija paprastai būna šlovinama, romantizuojama ir mitologizuojama, neretai įgyjanti ir mistifikuotą reikšmę¹⁰. Taip pat svarbu paminėti, kad nacionalinių simbolių kūrime istorinės

ir / ar kultūrinės prielaidos yra susijusios ir su tam tikro kraštovaizdžio elementais ir atsiskleidžia per idealizuojamas teritorijas, kurias galima apibūdinti kaip romantizuotą nacionalinį kraštovaizdį, arba tam tikra nacionaline mitine teritorija (*mythscape*), kuri turėtų būti suvokiama kaip diskursyvinė sfera, sudaryta iš laiko ir erdvės dimensijų, kuriose tautos mitai sukuriama, perduodami ir rekonstruojami¹¹.

Su kraštovaizdžiu susijusį nacionalinį ir kultūrinį simbolizmą taip pat atskleidžia ir teritorializacijos teorija, kuri dalinai paaiškina tautos formavimąsi, kadangi tautos yra teritoriškai apibrėžtos bendruomenės, jaučiančios prisirišimą prie tam tikrų teritorijų, sukuriančios ne tik laiko ir erdvės, bet ir laiko, erdvės ir bendruomenės simbiozę. Kolektyvinėje tokios bendruomenės atmintyje yra integruojami tam tikri kraštovaizdžiai, atspindintys tos bendruomenės specifinę istorinę raidą, ir bendruomenė tampa siejama su tam tikra specifine aplinka – kaip istoriškai olandai tapo siejami su polderiais, šveicarai su Alpių kalnais¹² ir, galima teigti, maronitai su Libano kalnais, kuriuose Libano kedras yra neatsiejama kultūrinė ir augalinė kraštovaizdžio dalis. Tokiu būdu tam tikra teritorija ir su ja susiję simboliai yra sakralizuojami¹³ ir tampa nacionalinės mitologijos dalimi.

Taigi galima teigti, kad nacionalinis simbolizmas yra viena iš esminių modernaus kolektyvinio identiteto konstravimo dalių, o senųjų, herojinę praeitį liudijančių simbolių naudojimas moderniam diskurse susieja moderniąją bendruomenę

9 Shatz, Lavine, 2007: 332.

10 Shatz, Lavine, 2007: 333.

11 Bell 2003, 75–76..

12 Smith 2009, 49–50

13 Smith 2009, 94.

su vietos praeitimi ir kraštovaizdžiu, kuris yra sakralizuojamas, o šią sintezę atspindi nacionaliniai simboliai.

Istorinė ir kultūrinė Libano kedro reikšmė

Vertinant Libano istorinį ir kultūrinį kontekstą akivaizdu, kad Libano kedro kaip nacionalinio simbolio susiformavimas moderniam diskurse yra paremtas istorine ir kultūrine šio medžio reikšme, kadangi Libano kedras istorijoje yra žinomas nuo šiandieninėje Libano teritorijoje klestėjusios finikiečių civilizacijos laikų, o jo mediena yra vienas iš seniausių žinomų artefaktų, susijusių su Libanu, todėl istoriniuose šaltiniuose galima atrasti daugybę įvairių nuorodų, liudijančių Libano kedro medienos naudojimą nuo pat senųjų regiono civilizacijų laikų. Vienas iš seniausių Libano kedro medienos paminėjimų mus pasiekia iš senojo Egipto laikų: dar prieš susijungiant Žemutiniam ir Aukštutiniam Egiptui į Karalystę 3110 m. pr. m. e., Egipto monarchai jau naudojo Libano kedro medieną šventyklų, rūmų ir laivų statybai¹⁴. Dar nuo Egipto civilizacijos klestėjimo laikų Libano kedro mediena dėl savo ilgaamžiškumo buvo vertinama, ypatingai laivų statyboje, kas tapo viena iš priežasčių, leidusių suklestėti finikiečių prekybai, o vėlesniais laikais šią medieną taip pat naudojo ir patys finikiečiai, izraelitai, asirai, babiloniečiai, persai, romėnai, arabai ir osmanai, kol, galiausiai, Libano kedro miškai buvo beveik visai iškirsti.

Taip pat pastebėtina, kad Libano kedras istorijoje buvo žinomas ne tik dėl savo

medienos, bet ir dėl sakralios šio medžio reikšmės: dar Mesopotamijos civilizacijų laikų mitologijoje iškyla Kedro Miškas, aprašomas Gilgamešo epo 4–6 lentelėse, kuris yra šlovinga erdvė, kur gyveno dievai, saugomi pusdievių, kuriuos Gilgamešas įveikė, įžengė į mišką ir pasistatė savo miestą. Nors šaltiniuose randamos dvi skirtingos vietos, kur šis miškas galėjo būti – anot ankstyvosios šumerų versijos, Gilgamešas keliavo į rytus į Zagroso kalnus į kedrų mišką, kuomet vėlesni ir išsamesni Babilonijos pavyzdžiai perkelia šį mišką į šiandieninio Libano teritoriją¹⁵, šio straipsnio kontekste svarbiau yra pats Libano kedro paminėjimo dar Mesopotamijos civilizacijų laikais faktas.

Kitas sakralumo matmuo atsiskleidžia Senajame Testamente, kuriame Libano kedras ir jo mediena minimi kelias dešimtis kartų. Pavyzdžiui, dar Mozė buvo panaudojęs Libano kedro žievę, kuomet gydė raupsus, o pranašas Izaijas naudojo Libano kedrą kaip išdidumo ar puikumo pavyzdį ir metaforą pasaulio puikybei¹⁶, tačiau dažniausiai Libano kedras siejamas su Saliamono šventykla Jeruzalėje, kurios statyboje buvo gausiai naudojama šio medžio mediena, o Saliamono rūmuose jos buvo tiek daug, kad šie rūmai netgi buvo pavadinami „Libano miškų namais“¹⁷.

Taigi, kaip matyti, Libano kedro motyvo kaip modernaus nacionalinio simbolio naudojimo prielaidos remiasi į kultūrinės ir istorinės prielaidas, datuojamas ikiantikiniais laikais ir patvirtinamas istoriniais duomenimis.

15 Al-Rawi, George, 2014: 71–73.

16 Hitti 1965, 13.

17 Hitti 1965, 28.

14 Chaney, William R., Basbous, Malek, 1978: 119–120.

Libano kedro motyvo naudojimo atgimimas: XVI–XIX a. kelionių aprašymai

Prielaidos Libano kedro kaip Libano simbolio naudojimui moderniajame diskurse atsirado dar XVI a., kuomet pradėjo augti Libano šiauriniuose regionuose aspilankančių keliautojų iš Europos skaičius, o viena iš pagrindinių tokio susidomėjimo regionu priežasčių tapo XVI a. Romoje įkurta Maronitų kolegija, dėl kurios pradėjo plėstis tiek maronitų kontaktai su europiečiais, tiek ir pastarųjų susidomėjimas Artimaisiais Rytai regionui tampant vis dažniau lankomam keliautojų iš Europos. Kadišos slėnyje, vienoje iš pagrindinių istorinių ir kultūrinių maronitų susitelkimo vietų, buvo įsikūrusi ir Maronitų patriarchato būstinė, todėl ji tapo viena iš keliautojų reguliariai lankomų vietų¹⁸, o kadangi netoliese yra išlikę ir didžiausi Libano kedrų miškai, šios vietos keliautojų užrašuose būdavo aprašomos nuolat. Vienas pirmųjų apsilankiusiųjų ir užrašus palikusių keliautojų buvo prancūzas Pierre Belon (1517–1564 m.), į Libano kalnus nuvykęs apie 1550 m., kuris savo įspūdžius aprašė taip: *Kalnuose, dideliame aukštyje, keliautojas atvyksta į slėnyje įsikūrusį Mergelės Marijos vienuolyną. Tuomet, pakilus 4 mylias į kalną, jis pasieks kedrus; maronitai arba vienuoliai yra kelionės palydovai. Kedrai yra slėnyje, o ne kalno viršūnėje; ir jų skaičius yra 28, nors sudėtinga juos suskaičiuoti, kadangi jie nutolę vienas nuo kito per kelis žingsnius. Damasko arkivyskupas stengiasi įrodyti, kad jie [kedrai] yra tie patys, kuriuos*

18 Pasquer 2014, 135–136.

Saliamonas pats pasodino savo rankomis kvinkunkso, kaip jie dabar stovi, principu. Slėnyje, kuriame jie [kedrai] yra auga, jokie kiti medžiai neauga slėnyje, paprastai būna padengti sniegu, taigi pasiekiami yra tik vasarą¹⁹.

Kaip matyti iš šios ištraukos, kedrų buvo nedaug ir būtent mažas šių medžių skaičius yra dažnai keliautojų pastebima ir fiksuojama detalė²⁰. Nemažai keliautojų mėgino juos suskaičiuoti, tačiau pateikiami duomenys apie kedrų skaičių skyrėsi. Pavyzdžiui, 1655 m. Kadiša slėnyje apsilankęs Jeanas de Thevenot (1633–1667 m.) suskaičiavo 23 medžius, 1660 m. apsilankęs Laurentas d'Arvieux (1635–1702 m.), kaip ir 1722 m. apsilankęs Jeanas de la Roque (1661–1745 m.), suskaičiavo 20 medžių, o 1573–75 m. lankęsis slėnyje Leonhardas Rauwolfas (1535–1596 m.) suskaičiavo 24 medžius, taip pat palikęs ir išsamesnį aprašymą apie tai, ką matė šioje vietoje: *Nieko nemačiau aukščiau, tik mažą kalvą prieš mus, visą padengtą sniegu, kurios apačioje stovėjo aukšti kedrai... Ir, nors ši kalva ankstesniais laikais buvo gausiai apaugusi kedrais, tačiau jų taip sumažėjo, kad aš galėjau suskaičiuoti ne daugiau nei 24, kurie stovėjo aplink ratu ir du kitus, kurių šakos*

19 Hepper 2001, 96.

20 Keli keliautojai atkreipė dėmesį, kad toks mažas skaičius yra ne pačių kedrų, o kedrų, kurie yra seni ir siekiantys bibliijinius laikus. Pavyzdžiui, kaip matyti iš dviejų amerikiečių misionierių Rev. Pliny Fisk ir Rev. J. King po apsilankymo vietoje 1822 m. palikto aprašymo, medžių buvo daugiau, tačiau jie nebuvo tokie seni: „Aš nežinau, kodėl keliautojai taip ilgai ir taip įprastai nurodydavo dvidešimt aštuonis, dvidešimt, penkiolika, penkis kaip kedrų skaičių. Tiesa, kad tų kedrų, kurie yra didžiulio dydžio ir labai seni, nėra daug; bet yra nuosekli gradacija pagal dydį nuo didžiausio iki mažiausio.“ (Hepper 2001, 100).

buvo pakankamai pasenusios. Aš taip pat apžiūrėjau vietą ieškodamas jaunų medžių, tačiau negalėjau rasti nė vieno²¹.

Dar išsamesnį aprašymą paliko 1697 m. apsilankęs Henry Maundrell (1665–1701 m.), kuris Kadišos slėnyje suskaičiavo 16 labai senų medžių: Sekmadienis, gegužės 9 diena. Didingieji [kedro] medžiai auga sniegynuose aukščiausioje Libano dalyje; ir yra išsiskiriantys tiek dėl savo amžiaus ir dydžio, tiek ir dėl tų dažnų aliuizijų į juos Dievo žodyje. Kai kurie iš jų yra labai seni ir didžiuliai; o kiti yra jaunesni ir mažesni. Iš senesniųjų aš galėjau suskaičiuoti tik 16, o jaunesniųjų yra daug. Aš išmatavau vieną iš didžiausių ir nustaciau, kad jis yra 12 jardų ir 6 pėdų apimties ir visas sveikas; ir 37 jardai ties šakų plociu. Maždaug 5 ar 6 jardų aukštyje nuo žemės, jis pasidalino į 5 šakas, iš kurių kiekviena buvo lygi didžiuliui medžiui. / Po maždaug pusės valandos, praleistos tyrinėjant šią vietą, debesys pradėjo tirštėti ir sklęsti pažeme, kad taip užklojo kelią, kad mano gidas, ieškodamas kelio atgal, pasiklydo. Mes klaidžiojome apie 7 valandas taip sumišę, kad nemenkai išsigandau, kad būsiu priverstas praleisti dar vieną naktį Libane²².

1738 m. Kadišos slėnyje apsilankęs Richardas Pococke (1704–1765 m.) taip pat pateikė detalų kedrų miško aprašymą: Jie [kedrai] formuoja maždaug vienos mylios perimetro giraitę, kuri susideda iš kelių didelių kedrų, kurie yra arti vienas kito, ir daugybės jaunų kedrų ir kažkiek pušų. Didieji kedrai, iš toliau, atrodo labai panašūs į didžiulius išsikerojusius ąžuolus; medžių kamienai yra trumpi, apačioje išsišakojantys į tris ar

keturias šakas, kai kurios iš jų auga kartu iki 10 pėdų, atrodo panašios į storas gotikines kolonas, kurios tarsi sudarytos iš septynių atramų, o aukščiau jos pradeda plėstis horizontaliai: vienas [kedras], turintis apvalų kamieną, nors ne didžiausias, turėjo 24 pėdas apimties, o kitas su trigubu kamienu, kaip aprašyta aukščiau, trikampio formos, turėjo po 12 pėdų kiekvieno kamieno. Jaunieji kedrai nėra lengvai atpažįstami, jie veda daugiau vaisių nei senieji. Mediena nesiskiria nuo baltosios²³, neatrodo jie ir kietesni; jie kvėpia skaniai, bet ne taip aromatingai kaip Amerikos kadagys, kuris paprastai vadinamas kedru; jam [kedrui] taip pat trūksta grožio; aš paėmiau gabalėlį medienos iš didelio medžio, kurį nuvertė vėjas ir paliko ten pūti; ten yra penkliolika didelių stovinčiųjų. Kelių denominacijų krikščionys čia atvyksta minėti Atsimainymo šventės ir pastatė altorius šalia kelių didelių medžių, kur jie priima sakramentus. Šie medžiai yra apie pusė mylios į šiaurę nuo kelio, į kurį mes grįžome²⁴.

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų aprašymų, Kadišos slėnyje apsilankę keliautojai nemažai dėmesio skyrė fizinėms miško ir medžių savybėms aprašyti, tačiau neretai pasitaikydavo ir poetinių elementų. Pavyzdžiui, 1697 m. miške apsilankęs Hedy Maundrell (1665–1701 m.) kedrus pavadino „didingais medžiais, augančiais tarp sniegynų“²⁵, o 1862 m. pavasarį Westminsterio dekanas Arthurs Penrhynas Stanley (1815–1881 m.), lydėjęs Vello prinčą Albertą Edwardą kelionėje į Artimuosius Rytus, tame tarpe ir Libano kalną, aprašant

21 Hepper 2001, 96–97.

22 Hepper 2001, 97.

23 Kalbama apie vakarinę tują, augančią Šiaurės Amerikos miškuose.

24 Hepper 2001, 98.

25 Hepper 2001, 97.

kedrus pastebėjo ir sakralią jų reikšmę bei rašė, kad *Maronitai ilgai saugojo juos eks-komunikacijos baudomis; ir gerbė juos kaip „Dvylika Apaštalų“ – „Saliamono draugas“: Šventovė, kuri buvo primityvus altorius, dabar yra primityvi medinė koplyčia festivalio metu, kurį Rytų Bažnyčia vadina „Aukštųjų kalnų“ švente, Atsimainymo švente*²⁶.

Romantizuotų poetinių aprašymų padaugėjo XIX a., kuomet įvairiuose darbuose buvo pradėtas aukštinti Kadiša slėnio gamtos grožis, persipynęs su kedrų istoriškumu juos vadinant „garbingais senojo pasaulio likučiais“ ar „didingais ir gražiais senojo Libano griuvėsiais“²⁷. Tačiau XIX a. žymi ir kitą reikšmingą transformaciją, kadangi antroje šio šimtmečio pusėje sumažėjo keliaujančiųjų skaičius į šią teritoriją. Viena iš tokio keliautojų skaičiaus sumažėjimo priežasčių tapo XIX a. įvykęs Maronitų Bažnyčios patriarchato būstinės persikėlimas į Dimane, kuri tapo patriarchato vasaros rezidencijos vieta, todėl keliautojai, vykstantys į Libaną ir planuojantys apsilankyti Maronitų Bažnyčios patriarchate, nebevykdavo į Kadiša slenį²⁸. Antra priežastimi tapo XIX a. pradėjęs auganti turistų susidomėjimas šia vieta, kas lėmė augančius atvykstančiųjų srautus, todėl dar 1850 m., siekiant apsaugoti Kadišos slėnio gamtą, buvo įvesti pirmieji apribojimai keliautojams²⁹.

Paminėtina, kad nors daugelį aprašymų XVI–XIX a. apie Libano kedrų mišką ir Kadišos slenį paliko ne patys libaniečiai, o keliautojai iš Europos, augantis susidomėjimas

šia vieta, atsispindintis didėjančiu keliautojų skaičiumi bei vis labiau plintančiomis žiniomis apie Kadiša slenį, taip pat didėjantis maronitų susidomėjimas Europos literatūra, kurioje vis labiau buvo domimasi kultūriniu ir istoriniu Libano paveldu, lėmė, kad patys maronitai, XIX a. antroje pusėje pradėjęs formuoti modernią Libano mintį, pradėjo aktyviai domėtis Libano simbolizmu, tokiu būdu integruojant Libano kedro motyvą į modernią maronitų mintį.

Libano kedro motyvo naudojimas moderniam diskurse Libane XX amžiuje

Kuomet XIX a. antroje pusėje maronitai pradėjo formuoti savo modernų kolektyvinį identitetą, jiems buvo reikalingas simbolis, susijęs su Libano praeitimi ir su Libano kraštovaizdžiu, kuris simbolizuotų maronitų sintezę su Libanu per laiko ir erdvės simbiozę ir Libano kedras tam tiko tiek dėl savo istoriškumo ir gilių kultūrinių ryšių su Libanu, tiek dėl didžiulio susidomėjimo, išreikšto keliautojų literatūroje, kuris vis dažniau buvo pastebimas ir maronitų literatūroje. Libano kedro motyvas, vis atviriau kalbant apie Libano nepriklausomybę XX a. pirmojoje pusėje, buvo pradėtas aktyviai naudoti kaip dalis finikietiškojo diskurso, vystomo nuo modernios maronitų minties formavimosi pradžios, kuomet maronitų intelektualai pradėjo naudoti praeities motyvus formuojant modernų libanietišką maronitų identitetą. Vienas iš istorinių kertinių motyvų (šalia *kalnų* motyvo, kuris atsirado vėliau) buvo finikietiškoji civilizacija, kurios pagrindiniai miestai buvo įsikūrę šiandieninio Libano³⁰ teritorijoje³¹. Šios

26 Hepper 2001, 103.

27 Pasquier 2014, 138.

28 Pasquier 2014, 139.

29 Pasquier 2014, 138–139.

30 Finikiečių civilizacija klestėjo 1550–586 pr. m.e. šiandieninio Libano teritorijoje.

31 Kaufman 2001, 175–176.

civilizacijos klestėjimo laikotarpis maronitų intelektualų tarpe buvo suvokiamas kaip Libano istorijos aukso amžius, o šio naratyvo viena iš pagrindinių paskirčių buvo įtvirtinti atsieto nuo Sirijos Libano idėją, kuomet dalis kitų Libano bendruomenių kalbėjo apie Libano susijungimą su Sirija. Ši finikietiškojo Libano idėja buvo aktyviai vystama nuo trečiojo dešimtmečio iki pat Libano pilietinio karo (1975–1990 m.) daugiausia sekuliarų maronitų tarpe (Kaufman 2004, 170), kurie finikietiškuosius elementus integravo į modernųjį diskursą, nors pats finikizmas nėra lygus Libano nacionalizmui. Žymiausi šios idėjos vystytojai buvo Said Akl (1912–2014), Michel Chiha, Charles Corm, Hector Klat (1888–1976), Bechara al-Khoury (1890–1964), Yusuf al-Saouda (1891–1969), Emile Edde (1886–1949) ir kiti intelektualai, kurie vystė panašias, tačiau kiek skirtingos tos pačios – finikietiškojo Libano – idėjos variacijas. Žavėjimasis finikietiškuoju paveldu ir Libano „finikizavimas“ buvo matomas tarp mokslininkų, literatūroje ir kitose meno formose, finikietiški simboliai pradėti naudoti viešojoje erdvėje ir nors septintajame dešimtmetyje aktyvioji finikietiškojo Libano idėjos vystymo fazė pradėjo nykti, šiuo laikotarpiu išvystyti simboliai tapo universaliais, ne tik maronitų vystoma, viešojo Libano diskurso dalimi³², matoma iki dabar.

Itin ryškiai finikizmas buvo vystomas literatūroje, kurios tikslas labiau nei literatūrinis ir meninis buvo funkcinis siekiant pademonstruoti ideologines ir politines nuostatas, perduodamas per literatūrą sie-

kiant pasiekti įvairias socialines grupes³³. Šiame kontekste Libano kedras tapo daugybėje darbų ir palyginimų naudojamu simboliu: pavyzdžiui, Said Akl savo darbe *Cadmus* rašė, kad „aš esu mano šalis ir Libanas yra pažadas! / Ne kedras ir ne kalnas ir ne vanduo, / mano tauta yra meile, nėra neapykantos meilėje...“³⁴ Tai tik vienas iš gausybės pavyzdžių, kuriuos galima rasti XX a. libaniečių literatūroje.

Kita manifestacijos sritis buvo muzika, o vienas iš tai iliustruojančių pavyzdžių yra garsios libaniečių dainininkės Fayrouz (g. 1935) sukurta daina *Watani* (mano tėvynė), kurioje ji, kalbėdama apie savo tėvynę, rašo: „Mano protėvių stiprybė / perduoda jūsų kraštovaizdžius su kedrais“³⁵.

Tačiau ne tik literatūroje ar muzikoje buvo naudojami Libano kedro motyvai. Vienas iš labiausiai matomų šio naudojimo pavyzdžių yra Libano vėliava, kurioje yra atvaizduotas Libano kedras, o apie tai rašė maronitų kilmės jėzuitas Pierre Raphael 1924 m. Beirute išleistoje knygoje *Le Cedre du Liban dans l'Histoire: Kedras turėtų būti vėliava, kurią visi libaniečiai laikytų aukštai ir kuri skatintų juos didžiulius ir džiaugtis, kuomet jie matytų ją plevėsuojant virš kalvų viršūnių ir prieš jų namus ir dėl kurios jie aukotų, jeigu reikia, savo turtą ir gyvybes./ Kedras, praeities liudininkas, bus dabarties ir ateities liudininkas./ Kedras ant mėlyno, balto ir raudono pamato. Tai yra vėliava. Prancūzų spalvos³⁶. Finikietiški spalvos taip pat³⁷.*

32 Kaufman 2004, 236.

33 Bawardi 2016, 54.

34 Kaufman 2004, 178.

35 Salameh 2010, 90.

36 Minima Prancūzų Mandato laikų (1920–1943) vėliava.

37 Kaufman 2004, 21..

Įvairaus viešo simbolizmo pavyzdžius galima vardinti ir toliau. Pavyzdžiui, Libano kedras, kartu su finikietišku laivų ir rašto elementais, buvo atvaizduotas ant Libano nacionalinės valiutos banknotų ir monetų, Libano menininkai nuo skulptorių iki architektų naudojo finikietiškuosius simbolius savo darbuose (daugiausia tai buvo Libano kedras ir finikietiškoji trirema), domėjimasis finikietiškoju paveldu buvo toks didžiulis, kad net buvo užfiksuota mėginimų atkurti finikietiškas šukuosenas ar gaminti finikietiškus drabužius, o 1979 m. žymus architektas Pierre el-Khoury suprojektavo naują baziliką Harisoje ir tikino, kad jo darbą įkvėpė finikietiškujų triremų vaizdai ir Libano kedro medis³⁸.

Šis susižavėjimas finikietiškoju paveldu įgijo ir praktinę reikšmę. 1934 m. Charles Corm įkūrė agentūrą pavadinimu *Les Amis des Arbres* (Medžių draugai), kurios tikslas buvo aprašytas dar 1919 m. žurnale *Revue Phénicienne* publikuotoje esė pavadinimu *Rendre la Terre au Paysan*, kur Charles Corm pateikė alegorinę žinutę apie meilę ir gyvenimą kviesdamas bendrystei su žeme ir atrasti jos magiją, reflektuodamas jos harmoniją ir dosnumą bei kviesdamas ją saugoti nuo destrukcijos. 1934 m. įkurta organizacija užsiėmė medžių sodinimu daugybėje atsitiktinių vietų Libane, o programą, kaip Charles Corm teigė, įkvėpė libaniečių gyvenimo būdas ir jų sąsajos su žemės ūkiu bei Libano kraštovaizdis, kuris yra pagrindinis libaniečių turtas, o jame didelį vaidmenį vaidino Libano kedrai³⁹, taigi medžių sodinimas Charles Corm

reiškė finikiečių protėvių šlovės atkūrimą ir sugrąžinimą į dabartį⁴⁰. Todėl simboliška, kad pasaulinėje parodoje Niujorke 1939 m. liepos 13 d. Libano paviljono atidarymo metu Niujorko miestui buvo perduota tūkstančiai Libano kedro sėklų⁴¹.

Maronitų intelektualai Libano kedrą suvokė kaip įkvėpimo šaltinį libaniečių vienybei. 1934 m. Youssef al-Saouda rašė, kad Libano vaikai ras įkvėpimo šaltinį aukščiausiose kedrų viršūnėse, o tai padės pasiekti vienybę tarp įvairių žmonių⁴². Praėjus beveik šimtmečiui po šių žodžių galima teigti, kad Libano kedras tapo į Libano nacionalinį naratyvą integruotu universaliu Libano simboliu, atspindinčiu Libano savitumą ir unikalumą.

Išvados

Kaip matyti iš Libano kedro atvejo analizės, su herojine praeitimi siejami simboliai, atspindintys laiko ir erdvės simbiozę, yra svarbus modernaus kolektyvinio identiteto dėmuo. Libano kedras yra neatsiejamas ir universalus Libano simbolis su aiškiai apibrėžiama istorine ir kultūrine reikšme Libanui, siekiančia senųjų regiono civilizacijų laikus, XVI–XIX a. keliautojų literatūroje gausiai aprašytas tokiu būdu susiformuojant prielaidoms augančiam moderniam susidomėjimui Libano kedru, o į modernų diskursą jis buvo integruotas XX a. formuojantis moderniam kolektyviniam maronitų identitetui. Libano kedras maronitams ir libaniečiams pradėjo žymėti Libano savitumą (ryšių su Sirija kontekste)

38 Kaufman 2004, 236

39 Salameh 2015, 96–97.

40 Salameh 2015, 145.

41 Salameh 2015, 166.

42 Salameh 2015, 162.

ir tapatumą, todėl šis simbolis buvo gausiai naudojamas įvairiose erdvėse formuojantis moderniam Libanui. Pradžioje šio motyvo naudojimą aktyviai rėmė maronitai, tačiau ilgainiui Libano kedras tapo universaliu, visus libaniečius jungiančiu simboliu, ką pademonstravo 2005 m. įvykusi Kedro

revoliucija, kurioje kedras tapo ne tik kultūrinės, bet ir politinės manifestacijos simboliu⁴³, todėl galima teigti, kad jis yra tapęs neatsiejama modernaus Libano da-
limi, siejanti modernųjį Libaną su istorija, susiejanti laiko ir erdvės dimensijas bei atspindinti libaniečių ryšį su Libanu.

43 Kurtulus 2009, 199–200.

Bibliography

Al-Rawi, F. N. H., George, A. R., 2014. „Back to the Cedar Forest: The Beginning and End of Tablet V of the Standard Babylonian Epic of Gilgamesh“. *Journal of Cuneiform Studies*, p. 66, 69–90.

Bawardi, Basilius, 2016. *The Lebanese–Phoenician Nationalist Movement: Literature, Language and Identity*, I. B. Tauris.

Cerulo, Karen. A., 1993. „Symbols and the World System: National Anthems and Flags“, *Sociological Forum*, 8:2, p. 243–271.

Chaney, William R., Basbous, Malek, 1978. „The Cedars of Lebanon: Witnesses of History“, *Economic Botany*, April–June, p. 118–123.

Hepper, F. Nigel, 2001. „The Bsharre Cedars of Lebanon as seen by Travellers“, *Archaeology & History in Lebanon Issue fourteen: Autumn*, p. 96–105.

Hitti, K. Philip, 1965. *A Short History of Lebanon*, ST. Martin's Press: New York.

Kaufman, Asher, 2001. „Phoenicianism: the Formation of an Identity in Lebanon of 1920“, from *Middle Eastern Studies*, 37:1, p.173–194.

Kaufman, Asher, 2004. *Reviving Phoenicia: In Search of Identity in Lebanon*. London; New York: I.B. Tauris

Kurtulus, Ersun N., 2009. „The Cedar Revolution: Lebanese Independence and the Question of Collective Self–Determination“, *British Journal of Middle Eastern Studies*, 36:2, p. 195–214.

Pasquier, Justine, 2014. „La notion de paysage culturel a travers l'analyse de la codynamique patrimonialisation/ protection: la vaele de Qadisha et la foret des Cedres de Dieu (Nord–Liban)“, *Ades des congres nationaux des societes historiques et scientifiques*, p. 133–145.

Salameh, Franck, 2010. *Language, Memory, and Identity in the Middle East*. Plymouth: Lexington Books.

Salameh, Franck, 2020. „Young Phoenicians” and the Quest for a Lebanese Language: between Lebanonism, Phoenicianism, and Arabism”, *Arabic and its Alternatives: Religious Minorities and their Languages in the Emerging Nation States of the Middle East (1920–1950)*, p. 111–128.

Salameh, Franck, 2015. *Charles Corm: An Intellectual Biography of a Twentieth–Century “Young Phoenician”*. New York: Lexington Books.

Salameh, Franck 2011. „Towards a New Ecology of Middle Eastern Ideologies”. *Middle Eastern Studies Journal*, 47, 2, p. 237–253.

Shatz, Robert T., Lavine, Howard, 2007. „Waving the Flag: National Symbolism, Social Identity, and Political Engage-

ment“, *Political Psychology*, 28:3, p. 329–355.

Smith, Anthony D., 2009. *Ethno-symbolism and Nationalism: A cultural approach*. London: Taylor & Francis Group.

Wodak, Rudak, 2012. „Language, power and identity“. *Language Teaching*, 45, 2, p. 215–233.

Interneto šaltiniai_
<https://www.bdl.gov.lb/banknotes.php> (žiūrėta 2023 10 10)